

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ФАКУЛЬТЕТ КОМП'ЮТЕРНИХ НАУК ТА КІБЕРНЕТИКИ
Кафедра інформаційних систем

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
НАДІЙНІСТЬ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

для здобувачів освітньо-наукового рівня «доктор філософії»

галузь знань	12 «Інформаційні технології»
спеціальність	121 «Інженерія програмного забезпечення»
освітній рівень	третій (освітньо-науковий)
освітньо-наукова програма	«Інженерія програмного забезпечення»
вид дисципліни	вибіркова

Форма навчання	денна/заочна
Навчальний рік	2018/2019
Рік початку	2
Кількість кредитів ECTS	4
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	екзамен

Викладач: доцент Слабоспицька О.О., к. ф.-м. н.

Пролонговано: на 2019/2020 н. р. (протокол № 9) «15» 04 2019 р.
на 2020/2021 н. р. (протокол № 8) «30» 03 2020 р.

Розробник: Слабоспицька Ольга Олександрівна, к. ф.-м. н., доцент кафедри інформаційних систем.

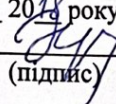
ЗАТВЕРДЖЕНО

Завідувач кафедри інформаційних систем

Проватар О.І.
(підпис)

Протокол № 4 від «21» 12 2017р.

Схвалено науково-методичною комісією факультету комп'ютерних наук та кібернетики

Протокол від «14» 02 2018 року № 6
Голова науково-методичної комісії
(підпис) професор, д.ф.-м.н. Хусайнов Д.Я.

Мета дисципліни «Надійність програмного забезпечення» – формування в аспірантів теоретичних знань і практичних умінь вибору й застосування таких моделей, методів і технологій визначення й забезпечення рівня надійності створюваних програмних систем, прийняттого для всіх зацікавлених сторін (у ролі менеджера / члена команди програмного проекту) та контролювання цього рівня в життєвому циклі систем (у ролі тестувальника, гарантувача якості, системного аналітика), які є найефективнішими за поточних умов розроблення або експлуатації систем.

1. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни

а. Знати: Основні моделі життєвого циклу програмних систем; засади вилучення й документування вимог до них, підходи й базові шаблони їх проектування, основні концепції процедурного та об'єктно-орієнтованого програмування, програмні, організаційні й технологічні засоби забезпечення конкурентоздатної якості програмних систем і керування нею в їх життєвому циклі;

б. Вміти: Документувати вимоги до програмної системи, прийнятні для всіх зацікавлених сторін, вибирати методологію її розроблення й мову(и) реалізації, найбільш відповідну її призначенню за наявних ресурсів, створювати її робочі продукти з якістю, прийнятною для зацікавлених сторін, у парадигмах процедурного та об'єктно-орієнтованого програмування, виконувати основні види статичного й динамічного тестування й звітувати про його результати.

2. Анотація навчальної дисципліни:

Дисципліна «Надійність програмного забезпечення» належить до переліку дисциплін вільного вибору. Вона забезпечує професійний розвиток, спрямована на формування концептуальних та методологічних знань у галузі інформаційних технологій, вміння критично аналізувати, оцінювати і синтезувати нові та комплексні ідеї, ставити та розв'язувати нові задачі в області інженерії надійності програмного забезпечення (ПЗ), здійснювати для цього раціональний й обґрунтований вибір оптимальних підходів на основі різних критеріїв. У рамках дисципліни вивчаються моделі, методи та технології розв'язання базових задач інженерії надійності ПЗ – вибору показників надійності програмної системи, встановлення та розподілу їх цільових значень по її складниках, їх оцінювання за даними про відмови й без них, перевірки відповідності поточного рівня вимогам та його відстеження під час експлуатації системи – як класичні ймовірнісні, так і альтернативні їм новітні, що опрацьовують обмеження класичних підходів. Розглянуто методи оцінювання гарантоздатності й стійкості програмної системи як узагальнення її надійності. Надано архітектурні, технологічні та організаційні засоби ресурсно ефективного забезпечення надійності програмних систем в їх життєвому циклі (ЖЦ).

3. Завдання (навчальні цілі): набуття знань, умінь і навичок (компетентностей) на рівні новітніх досягнень в області інженерії надійності ПЗ, відповідно науково-освітній кваліфікації «Доктор філософії». Зокрема, розвивати: вміння виявляти, ставити і вирішувати проблеми в галузі інформаційних технологій; здатність розвивати й реалізовувати нові конкурентоздатні ідеї в галузі інформаційних технологій; здатність критично переосмислювати наявні інформаційні технології та відстежувати тенденції їх розвитку; здатність розвивати і реалізовувати нові конкурентоспроможні ідеї в інженерії програмного забезпечення.

5. Результати навчання за дисципліною

Результат навчання (РН) (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
РН1.1	Знати сутність базових задач інженерії надійності	Лекції,	Екзамен, активна	20%

Результат навчання (РН) (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	ПЗ (визначення складу й цільових значень показників надійності програмної системи, їх розподілу по її складниках, оцінювання за даними про відмови й без них, підтвердження й відстеження під час її експлуатації), основні обмеження й виклики їх розв'язання для сучасних програмних систем і підходи до опрацювання викликів.	<i>самостійна робота</i>	<i>робота на лекції, усні відповіді</i>	
РН1.2	Знати класичні ймовірнісні й новітні неімовірнісні моделі й методи визначення вимог до завершеності, відмово-стійкості й відновності ПЗ та їх оцінювання за даними про відмови й без них у ЖЦ програмної системи			
РН1.3	Знати новітні моделі й методи визначення вимог до готовності, стійкості й гарантоздатності програмної системи та їх оцінювання в її ЖЦ.			
РН1.4	Знати чинні регламенти й технології визначення доцільного рівня надійності програмної системи, його забезпечення в її ЖЦ і підтвердження відповідності поточного рівня вимогам до нього.			20%
РН2.1	Вміти вибирати доцільні показники завершеності, відмово-стійкості й відновності ПЗ і застосовувати моделі й методи їх оцінювання, найефективніші за поточних умов розроблення, експлуатації й обслуговування програмної системи			5%
РН2.2	Вміти вибирати доцільні показники готовності, стійкості й гарантоздатності програмної системи та застосовувати моделі й методи їх оцінювання, найефективніші за поточних умов її розроблення, експлуатації й обслуговування	<i>Лекції, самостійна робота, практичне заняття</i>	<i>Екзамен, результати виконання завдань самостійної роботи, захист проекту системи дій з розв'язання актуальних задач інженерії надійності за темою дисертаційної роботи</i>	20%
РН2.3	Вміти застосовувати чинні регламенти, кращі практики й методи встановлення цільового рівня надійності створюваної програмної системи, прийняттого для всіх зацікавлених сторін, та його досягнення й підтвердження в її ЖЦ, найефективніші за поточних умов її розроблення, експлуатації й обслуговування			20%
РН3.1	Зрозуміло й обґрунтовано формулювати власний погляд на задачу інженерії надійності ПЗ, ефективно спілкуватися з колегами з питань забезпечення й відстеження надійності програмних систем, складати переконливі презентації та письмові звіти			5%
РН4.1	Демонструвати авторитетність, інноваційність, самостійність фахових суджень і поведінки, академічну та фахову добросовісність, послідовний розвиток нових ідей у передових контекстах професійної та наукової діяльності.	<i>Практичне заняття, самостійна робота</i>	<i>Захист проекту</i>	5%
РН4.2	Нести відповідальність за терміни та якість виконуваних робіт з відстеження й забезпечення надійності створюваних програмних систем.			5%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни з програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни	РН 1.1	РН 1.2	РН 1.3	РН 1.4	РН 2.1	РН 2.2	РН 2.3	РН 3.1	РН 4.1	РН 4.2
Програмні результати навчання (з опису освітньої програми)										
ПРН-1. Знати праці провідних зарубіжних вчених, наукові школи та фундаментальні праці у галузі дослідження, формулювати мету власного наукового дослідження як складову загально-цивілізаційного процесу	+	+	+					+	+	
ПРН-4. Формулювати робочі гіпотези досліджуваної проблеми, які мають розширювати і поглиблювати стан наукових досліджень в обраній сфері.								+	+	
ПРН-7. Знати, розуміти і самостійно застосовувати методи аналізу предметної області, виявлення інформаційних потреб і збір даних для проектування.				+	+	+	+			
ПРН-11. Розробляти засоби реалізації інформаційних технологій (методичні, інформаційні, математичні, алгоритмічні, технічні і програмні).				+			+			+
ПРН-13. Оцінювати і вибирати методи і моделі створення, впровадження, експлуатації інформаційних систем і керування ними на всіх етапах життєвого циклу.		+	+	+	+	+	+			
ПРН-14. Розуміти сутність інформації, проводити критичну оцінку кількості і змісту інформації	+			+				+	+	+
ПРН-16. Прогнозувати розвиток інформаційних систем і технологій		+	+		+	+	+			

7. Схема формування оцінки.

7.1. Форми оцінювання здобувачів освітньо-наукового ступеня:

- оцінювання впродовж навчального періоду:

1. Активна робота на лекції, усні відповіді: РН1.1, РН1.2, РН1.3, РН1.4 – 10 балів/6 бали;
2. Виконання завдань, винесених на самостійну роботу: РН2.2, РН2.3 – 10 балів/6 бали;
3. Презентація та захист проекту: РН2.2, РН2.3, РН3.1, РН4.1, РН4.2 – 40 балів/24 бали;

- підсумкове оцінювання: екзамен.

- максимальна кількість балів, які можуть бути отримані: 40 балів;
- результати навчання які будуть оцінюватись: РН1.1, РН1.2, РН1.3, РН1.4;
- форма проведення і види завдань: письмова робота.

Для здобувачів освітньо-наукового ступеня, які набрали сумарно меншу кількість балів, ніж критично-розрахунковий мінімум – 20 балів для одержання екзамену за рішенням кафедри не допустити до складання екзамену із рекомендацією виконати завдання самостійної роботи та захистити проект до повторного складання екзамену.

Рекомендований мінімум – 36 балів.

7.2. Організація оцінювання:

Обов'язковим є виконання завдань, винесених на самостійну роботу, та проекту за графіком робочої програми.

У частину 1 входять теми 1 - 6, у частину 2 – теми 7 – 9. Обов'язковим для екзамену є виконання проекту до вказаної викладачем дати, перед початком екзаменаційної сесії, згідно з навчальним планом.

Терміни проведення форм оцінювання:

1. *Активна робота на лекції, усні відповіді:* протягом навчального періоду;
2. *Виконання завдань, винесених на самостійну роботу:* протягом навчального періоду;
3. *Захист проекту:* до 9 тижня навчального періоду.

У випадку відсутності з поважних причин відпрацювання та перескладання проекту здійснюються у відповідності до «Положення про організацію освітнього процесу».

7.3. Шкала відповідності оцінок

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

При визначенні оцінки визначальною є робота протягом навчального періоду. Після завершення розгляду тем проводяться теоретичні опитування.

8. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№	Назва лекції	Кількість годин		
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Частина 1. «Актуальні проблеми та тенденції інженерії надійності програмного забезпечення (ПЗ)»				
1	Тема 1. Обмеження й виклики класичної інженерії надійності ПЗ, їх передумови та шляхи опрацювання. Систематизація проявів обмежень у постановці та розв'язанні рамкових задач інженерії надійності ПЗ на етапах життєвого циклу (ЖЦ) сучасних програмних систем. <i>Самостійна робота:</i> Визначення та постановка актуальних задач інженерії надійності ПЗ за темою дисертаційного дослідження.	2		10

№	Назва лекції	Кількість годин		
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
2	<p>Тема 2. Некласичні моделі й методи визначення вимог до метрик завершеності ПЗ, їх прогнозування та оцінювання на етапах ЖЦ сучасних програмних систем. Підходи до врахування вторинних дефектів і складності ПЗ. Неімовірнісна теорія динаміки програмних систем (Д.А.Маєвський).</p> <p><i>Самостійна робота:</i> Опрацювання новітньої моделі завершеності ПЗ в руслі теорії динаміки програмних систем.</p>	2		10
3	<p>Тема 3. Некласичні моделі й методи визначення вимог до метрик відмово-стійкості й відновності ПЗ, їх прогнозування та оцінювання на етапах ЖЦ сучасних програмних систем. Підходи до врахування версійно-інформаційної надлишковості ПЗ.</p> <p><i>Самостійна робота:</i> Опрацювання класифікації способів структурного резервування в програмних системах.</p>	2		12
4	<p>Тема 4. Готовність (availability) програмної системи як новітня під-характеристика її надійності для опрацювання обмежень, властивих завершеності. Метрики готовності. Методи визначення вимог до них, їх прогнозування та оцінювання на етапах ЖЦ.</p> <p><i>Самостійна робота:</i> Опрацювання методів прогнозування та оцінювання готовності Веб-сервісів</p>	2		10
5	<p>Тема 5. Стійкість (resilience) програмної системи як узагальнення її завершеності. Умови та метрики стійкості. Методи моделювання та оцінювання метрик.</p> <p><i>Самостійна робота:</i> Аналізування співвідношень між стійкістю, готовністю та функційною безпекою програмної системи.</p>	2		10
6	<p>Тема 6. Гарантоздатність (dependability) програмної системи як багатоаспектне узагальнення її надійності. Скалярна й векторна моделі гарантоздатності, її під-характеристики та їх метрики. Методи визначення вимог до них, їх прогнозування та оцінювання на етапах ЖЦ.</p> <p><i>Самостійна робота:</i> Опрацювання методу експертного оцінювання рівня гарантоздатності програмної системи</p>	2		12
Частина 2.. Засади та технології забезпечення й підтвердження				

№	Назва лекції	Кількість годин		
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
надійності сучасних програмних систем				
7	Тема 7. Чинні регламенти забезпечення надійності сучасних програмних систем. Рамкова система загроз надійності. Програма забезпечення надійності в організації – розробнику програмних систем для опрацювання загроз. <i>Самостійна робота:</i> Визначення стандартизованих рекомендацій і кращих практик розв’язання актуальних задач інженерії надійності за темою дисертаційного дослідження	2		10
8	Тема 8. Технології забезпечення надійності програмної системи в її ЖЦ. Кращі практики формування специфікації вимог й архітектури, захисного й багатoversійного програмування, вчасного виявлення й усунення залишкових дефектів у робочих продуктах. <i>Самостійна робота:</i> Опрацювання Системи застосування про відмови й коригуючи дій під час експлуатації (FRACAS)	2		12
9	Тема 9. Методи та засоби підтвердження відповідності рівня надійності програмної системи вимогам до нього. Техніки демонстраційного тестування надійності. Методи оцінювання тривалості випробувань та їх прискорення. <i>Самостійна робота:</i> Порівняння можливостей сучасних програмних засобів оцінювання надійності ПЗ	2		10
10	Захист проекту системи дій з розв’язання актуальних задач інженерії надійності за темою дисертаційного дослідження		4	
11	ВСЬОГО	18	4	96

Загальний обсяг – 120 год/hours, в тому числі/including:

Лекцій – 18 годин/hours,

Практичні заняття – 4 години/hours,.

Консультації – 2 години/hours,

Самостійна робота – 96 годин/hours.

9. Рекомендовані джерела

Основні

1. Казарин О.В. Надежность и безопасность программного обеспечения : учеб. пособие для бакалавриата и магистратуры / О.В.Казарин, И.Б.Шубинский. – М. : Издательство Юрайт, 2018 – 342 с.

2. Бобало Ю.Я. Математичні моделі та методи аналізу надійності радіоелектронних, електротехнічних та програмних систем / Ю.Я.Бобало та ін. – Львів, Видавництво Львівської політехніки, 2013. – 300 с.
3. Шубинский И.Б. Структурная надежность информационных систем. Методы анализа / И.Б. Шубинский. – М.: «Журнал Надежность», 2012 – 216 с.
4. Шубинский И.Б. Функциональная надежность информационных систем. Методы анализа / И.Б. Шубинский. – М.: «Журнал Надежность», 2012 – 296 с.
5. Шубинский И.Б. Надежные отказоустойчивые информационные системы. Методы синтеза / И.Б. Шубинский. – М.: «Журнал Надежность», 2016 – 546 с.
6. Тарасюк О.М. Безопасность и устойчивость Веб-и облачных систем. Практикум / О.М.Тарасюк, А.В.Горбенко. Под ред. Харченко В.С. – Министерство образования и науки Украины, Национальный аэрокосмический университет им. Н.Е. Жуковского «ХАИ», 2017. – 40 с.
7. Одарущенко О.Н. Системы и технологии высокой готовности: лекц. материал / О.Н. Одарущенко и др. – Нац. аэрокосм. ун-т им. Н. Е. Жуковского "ХАИ" – Х. : Нац. аэрокосм. ун-т им. Н. Е. Жуковского "ХАИ", 2013. - 237 с.

Додаткові

8. Xie M. Computing System Reliability: Models and Analysis / M.Xie, K.-L.Poh, Y.-S.Dai – Springer Science & Business Media, 2007 – 293 p.
9. Lyu M.R. Handbook of Software Reliability Engineering, Mc-Graw-Hill/IEEE, 1996. – 850 p.
10. Офіційний сайт електронної бібліотеки з надійності фірми ReliaSoft. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://reliawiki.com/index.php/>.
11. CASE-оценка критических программных систем. Т.2. Надежность / Одарущенко О. Н., Харченко В. С., Маевский Д. А. и др. / Под ред. Харченко В.С. – Харьков: Нац. аэрокосм. ун-т им. Н.Е. Жуковского “ХАИ”. – 2012. – 292 с.
12. Maevsky D.A. A New Approach to Software Reliability / D.A.Maevsky // Lect. Notes in Comp. Science: Software Engineering for Resilient Systems. – № 8166. – Berlin: Springer. – 2013. – P.156–168.
13. Маевский Д.А. Зеленое программное обеспечение. Практикум / Д. А. Маевский и др. – Под ред. Харченко В.С. и Маевского Д.А. – Харьков: Национальный аэрокосмический университет имени Н.Е. Жуковского «ХАИ». – 2015. – 161 с.
14. Зеленая IT-инженерия. Том 1. Принципы, компоненты, модели : [Монография] / Под ред. Харченко В. С. – Харьков: Нац. аэрокосм. ун-т им. Н.Е. Жуковского “ХАИ”. – 2014. – 292 с.
15. Волковой А.В. и др. Масштабируемые многоверсионные технологии для критических приложений. Лекции и практикум / Харченко В.С. (редактор). – МОН Украины, ХАИ, 2013. – 202 с.
16. Critchley T. High Availability IT Services / T. Critchley – CRC Press, 2014. – 537p.
17. Bauer E. Reliability and Availability of Cloud Computing / E. Bauer – Wiley-IEEE Press, 2012 – 352 p.
18. Соколов Ю.Н. Применение компьютерных технологий для оценивания надежности и безопасности ПТК / Ю.Н.Соколов, В.С. Харченко (редакторы). – МОН Украины, ХАИ, 2013. – 423с.
19. Харченко В.С. Моделирование гарантоспособных систем и сетей: лекц. материал / В.С. Харченко и др.– Х. : [Нац. аэрокосм. ун-т им. Н. Е. Жуковского «ХАИ»], 2009. – 336 с.
20. Мякишев Д.В. Принципы и методы создания надежного программного обеспечения АСУТП // Методическое пособие. – М., Инфра-Инженерия, 2017. – 114 с.
21. Конорев Б.М. Инженерия критического программного обеспечения : учеб. пособие / Б.М. Конорев и др. Нац. аэрокосмич. ун-т им. Н. Е. Жуковского "Харьковский авиационный институт". – Харьков : ХАИ, 2015.– 67 с.